

19. YÜZYILDA AŞİRETLERİN İSKÂNİ VE ORTAYA ÇIKAN SORUNLAR: MECİDÖZÜ AŞİRETLERİ ÖRNEĞİ

Dr. Sabit GENÇ

Amasya Sosyal Bilimler Lisesi, sbtgnc@hotmail.com, Orcid No: 0000-0003-3165-5897

Öz

Son yıllarda Osmanlı dönemi nüfus defterlerinden hareketle aşiretler ve yörükler gibi konar-göçer topluluklar üzerinde bazı çalışmalar yapılmış olmasına rağmen Mecidözü kazasındaki aşiretler üzerine şimdiye kadar ayrıntılı bir çalışma yapılmamıştır. Mecidözü ve çevresinin günümüzdeki demografik yapısının şekillenmesinde etkili olan aşiretler, kendilerinden önce bölgeye gelmiş olan Yörüklerle ve yerleşik köylülerle birbirine yakın yaşam alanlarını paylaşmışlardır. Bu yakınlığa rağmen aralarındaki kültürel farklılıktan dolayı bir kaynaşma olmamıştır. 19. yüzyılda bölgeye kalıcı olarak iskân edilmişler ve kışlakları günümüzde Göynücek, Mecidözü, Alaca ve Ortaköy gibi ilçelere bağlı köyler haline gelmiş, halen bu köylerde kendilerine özgü kültürel öğelerini muhafaza ederek yaşamaya devam etmektedirler. Bu özelliklerinden dolayı Mecidözü aşiretleri çalışma konusu olarak tercih edilmişlerdir. Bu çalışmanın problematiği; Öncelikle Osmanlı nüfus defterlerine dayalı olarak Mecidözü kazasında yaşayan aşiretlerinin 19. yüzyılın ilk yarısındaki durumları, bunların iskânı ile bölgenin idari ve demografik yapısında meydana gelen değişikliklerin, iskân sürecinden kaynaklanan yeni problemlerin ortaya konulması amaçlanmıştır. İkinci olarak da Mecidözü örneğinden hareketle 19. yüzyılda aşiretlerin iskânı sonrası ortaya çıkan değişim ve problemler ile ilgili genel bir fikir verilmesi hedeflenmiştir. Mecidözü kazasında yaşayan aşiretlerin buldukları kışlaklara iskânı, bölgenin bu günkü demografik yapısını şekillendirirken aynı zamanda iskâna tabi tutulan aşiretler ile daha önceden meskûn olan köylerin halkları arasında günümüze kadar devam eden arazi anlaşmazlıklarına ve çatışmalarına zemin oluşturmuştur. Mecidözü kazasındaki aşiretlere ait nüfus sayımları ile ilgili olarak 1246 (1830-31), 1250 (1834-35), 1254 (1838-39), 1259 (1843-44), ve 1260 (1844-45) yıllarına ait 2268, 2380, 2383, 2384, 2530 numaralı defterler düzenlenmiştir. *Kazada yaşayan aşiretlerin nüfusu ve yaşam alanları ile ilgili veriler için bu defterler kullanılmıştır.*

Anahtar Kelimeler: Mecidözü kazası, Aşiret, Nüfus, İskân

THE SETTLEMENT OF THE TRIBES IN THE 19TH CENTURY AND EMERGING PROBLEMS: THE EXAMPLE OF MECİDÖZÜ TRIBES

Abstract

Despite the fact that there have been some studies on the nomadic communities such as tribes and nomads based on the Ottoman period population books in recent years, no detailed study

has been conducted on the tribes in the Mecidözü district so far. The tribes, effective in shaping the current demographic structure of Mecidözü and its surroundings, shared close living spaces with Yörüks and settled villagers who came to the region before them. Despite this closeness, there has been no integration, due to the cultural difference between them. They permanently settled in the region in the 19th century, and their settlement areas became villages which are now connected to districts such as Göynücek, Mecidözü, Alaca and Ortaköy, and they have still been living in these villages by preserving their unique cultural elements. Because of these features, Mecidözü tribes were preferred as the study subject. Through this study, it was firstly aimed to reveal the status of the tribes living in the Mecidözü district in the first half of the 19th century, the changes in the administrative and demographic structure of the region with the settlement and the new problems arising from this settlement process based on the Ottoman population books. Secondly, taking the Mecidözü example into consideration, it was aimed to give a general idea about the changes and problems that emerged after the settlement of the tribes in the 19th century. While shaping the current demographic structure of the region, the settlement of the tribes, living in the Mecidözü district, to the barracks where they were located, created a ground for the land conflicts and disagreements between the tribes subjected to the settlement and the peoples of the previously settled villages. Regarding the censuses of the tribes in the Mecidözü district, 2383, 2384, 2530 2268, 2380 numbered notebooks were arranged belonging to the years 1246 (1830-31), 1250 (1834-35), 1254 (1838-39), 1259 (1843-44), and 1260(1844-45). These notebooks were used for the data on the population and habitats of the tribes living in the district.

Key Words: *Mecidözü district, Tribe, Population, Settlement*

Giriş

Anadolu coğrafyası 11. yüzyıldan başlayarak yoğun şekilde Türk göçlerine ve yerleşimine maruz kalmıştır. Anadolu'ya gelen Türklerin bir bölümü yerleşik yaşama geçerken diğer bir bölümü konar-göçer yaşam tarzını devam ettirmiştir. Kendi aralarında il ya da ulus adı altında gruplandırılan ve yukarıdan aşağıya doğru boy, aşiret, cemaat, oymak, mahalle, oba (aile) şeklinde bölümlere ayrılmışlardır (Halaçoğlu, 2010: 28-29).

Anadolu'nun batı bölgelerinde 17. yüzyıldan önce konar-göçerlik edenlere Yörük¹, kurdukları köylere Yörük köyü denirken, 17. yüzyıldan sonra bu bölgelere gelen konar-göçerlere Türkmen, kurdukları köylere ise Türkmen köyü denilmiştir (Gündüz, 2015: 32). Türkmenler

¹ Üçler Bulduk, Yörükler ile Türkmenleri birbirinden ayırırken orta ve batı Anadolu'ya geliş dönemlerine göre değil coğrafya-kültür ilişkisi çerçevesinde şekillenen ve bu manada da birbirinden farklılaşan sosyo-ekonomik tercihlerin adı olarak ayırır. "...Oğuz boylarına mensup Yörük ve Türkmen aslında coğrafya-kültür ilişkisi çerçevesinde şekillenen ve bu manada da birbirinden farklılaşan sosyo-ekonomik tercihlerin adı veya tanımıdır. Kısacası Yörüklük dağ/dikey göçerliğini esas alırken Türkmenlik bozkır/yatay göçerliğini benimser. Yörük hayvancılığının ana unsuru keçi iken Türkmen hayvancılığı ise koyun ile özdeşleşir. Coğrafyanın zorladığı bu hayvancı içtimai yapıdan politik örgütlenme sistematiğine geçmekte Türkmenler daha öne çıkar. Daha açık bir ifadeyle Türkmenler sadece içtimai bir topluluk değil aynı zamanda siyasi bir topluluktur ve devlet kurma, yönetme gücü ve yeteneğine sahiptir (Bulduk, 2016: 365)."

esasen 16. yüzyıl sonlarına kadar genelde Anadolu'nun doğusunda iken daha sonraki tarihlerde devlet nizamındaki çözülmeye dolayı yavaş yavaş Anadolu'nun batı bölgelerine gelmeye başlamışlardır (Gündüz, 2015: 34-35). Bu gelen aşiretlerin çoğunluğu Türk aşiretleri olmasına rağmen içlerinde Kavilli, Milli, Şeyh Bezenli ve Cihanbeyli gibi bazı Kürt aşiretleri de iç ve batı Anadolu'ya gelmeye başlamışlardır. Osmanlılar, bu aşiretleri Yörüklerden farklı olarak yaylak ve kışlaklarını tespit ederek bir idari ve mali düzene tabi tutmuş, kaza veya sancak statüsünde yönetmiştir. Bu kazalarda idari ve adli yetki kadıya² verilirken mali yetki voyvodaya³ bırakılmıştır. Bu şekilde idari bir düzene tabi tutmakla bir yandan aşiretlerin idari düzen dışına çıkarak vergi vermekten kurtulmaları önlenmiş, diğer yandan da dağılmaları önlenerek ordunun ve büyük şehirlerin temel ihtiyaçları olan hayvan ve hayvansal ürünlerin temininde süreklilik sağlanmıştır (Gündüz, 2015: 35). Mecidözü kazasında yaşayan Milli ve Kavilli aşiretleri de kaza statüsü verilerek idare edilmişlerdir (BOA.MAD.d.20836, BOA.İ.MVL.178/5342).

Osmanlı Devleti, kuruluş devrinde konar-göçerleri bir iskân unsuru olarak yeni fethedilen yerlerin Türkleştirilmesinde kullanırken (Halaçoğlu, 2010: 28), 17. yüzyıldan itibaren merkeziyetçi bir devlet anlayışı ile bağdaşmayan yaşam tarzları sebebiyle iskân etmeye çalışmıştır (Orhonlu, 1987: 39-47). Ancak kendi başına hareket etmeye alışmış, devlet nizamına uymayı kabullenemeyen aşiretlerin iskânı ve kontrol altına alınması kolay olmamıştır. 1866 yılında hala iskân edilememiş olan aşiretlerin iskânı ve konar-göçer yaşam tarzlarından kaynaklanan problemlerin çözümü için Fırka-i İslahiye adıyla bir komisyon kurulması (Orhonlu, 1987: 115) 19. yüzyılda bile konar-göçer aşiretlerin iskânı sorununun hala tam olarak çözülememiş olduğunu göstermektedir.

Aşiret mensuplarının denetim altında tutulmasının devletin öncelikli hedeflerinden olduğu anlaşılmaktadır. İzinsiz olarak bağlı bulunduğu aşiretten ayrılan ve başka memleketlere giden aşiret mensupları ya bağlı olduğu aşirete iade edilir, bu mümkün olmazsa vergilerini buldukları kaza dahilinde ödemeleri sağlanırdı (Armağan, 1999: 146). Diğer konar-göçerlerle birlikte aşiretler ve iskân süreçleri de son dönemlerde yapılan bazı çalışmalara konu

² Bu kazaların belli bir merkezi yoktu. Kadıları ya ilgili konar-göçer grubun yaylakları/kışlakları arasında dolaşarak adli sorunları çözer ya da yaylak/kışlakların bulunduğu bölgeye en yakın şehirde ikâmet ederdi.

³ Başlangıçta "Has" denilen gelir bölgelerinin yönetimini sahibi adına yürüten kimseye denirdi. Sonraları serbest tımarların, vali ve mutasarrıflara verilen bazı gelirlerin de voyvodalarca yönetildiği anlaşılmaktadır. İltizam ve mukata usulünün yaygınlaşması voyvodalığın gelişmesine ve yayılmasına yol açmıştır. Hazinesinin yanı sıra vali ve mutasarrıflarda gelirleri kendilerine bırakılan sancaktan küçük yerlere vergileri kendileri adına toplamak üzere voyvoda göndermişlerdir. Bunlar daha çok yöreyi iyi bilen, ayanlık yapmış kimselerdi. Görev süreleri genelde bir yıl olup daha uzun süre görev yapanlarda olurdu. Voyvodalar bölgelerinin vergilerini toplayarak ilgiliye ödemek yanında, güvenliğin sağlanması, gerektiğinde asker toplayıp seferlere katılmak da görevleri arasında idi. Tanzimat'tan hemen sonra voyvodalık kurumu kaldırılmış, mülki teşkilatta kaza ünitesi oluşturulmuş, yönetimi de kaza müdürlerine bırakılmış, voyvodaların görevleri bir bakıma bunlara devredilmiştir (Çadircı, 1988: 1232-1236).

olmuştur⁴. Bu çalışmalarda büyük ölçüde nüfus defterlerinden istifade edilmiştir. Nüfus defterlerinin ortaya çıkışı da II. Mahmud dönemindeki gelişmelerle yakından ilgilidir.

1826 yılında yeniçeri ocağının kaldırılmasıyla yeni ordu için ihtiyaç duyulan vergi kaynaklarını ve askerlik yapabilecek kişi sayısını tespit etme ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Karal, 2010: 11). Asker potansiyelini tespit için 1831 yılında başlamış olan sayım başarıyla tamamlanmıştır. Bu sayımlar, 1831 yılından sonra da düzensiz periyodlarla tekrarlanarak devam etmiştir. Nüfus kayıtlarını ihtiva eden nüfus defterleri 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'ne bağlı herhangi bir kaza, mahalle, köy ya da aşiret ile ilgili yapılacak yerel tarih çalışmaları için çok önemli veriler ihtiva etmektedir. Bu özelliğinden dolayı nüfus defterleri son dönemlerde çok sayıda hususi ve akademik çalışmalarda temel kaynak olarak kullanılmışlardır⁵. 1831 ve sonrası Mecidözü kazasında da ülke genelinde yapılan nüfus sayımlarına paralel olarak muhtelif tarihlerde nüfus sayımları ve güncellemeleri gerçekleştirilmiştir. 19. yüzyılda Mecidözü kazasında⁶ yapılan

⁴ Armağan, Latif (1999). "Osmanlı Devleti'nde Konar-Göçerler", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.IV, 142-150. / Demir, Alpaslan (2017). "Osmanlı Devleti'nde Yörükler ile Yerleşiklerin Kavgası: Kayıp Köyler Meselesi" *Akademik Bakış Dergisi* C.XI, S.21: 15-31. / Emecan, Ferudun (1999), " Osmanlılarda Yerleşik Hayat, Şehirliler ve Köylüler", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.IV: 91-97. / Gündüz, Tufan (2015). *Anadolu'da Türk Aşiretleri*, İstanbul: Yeditepe Yayınları. / Halaçoğlu, Yusuf (2010). *Osmanlı Kimliği ve Aşiretler*, İstanbul: Babiali Kültür Yayıncılığı. / Orhonlu, Cengiz (1987). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı*, İstanbul: Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Limited Şirketi. / Saydam, Abdullah (1993b). "Orta Anadolu'daki Aşiretlerin İskânı (1839-1853)". *Doğumunun 50. ve Hizmetinin 10. Yılında Prof. Dr. Bayram Kodaman'a Armağan*. Samsun. 227-256. / Türkay, Cevdet (2012). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak ve Aşiretler*. İstanbul: İşaret Yayınları. / Yiğit, İlker (2018). "Konar Göçer Bir Topluluğun Son Durağı Antalya: Köşeler Cemaati Örneği (XIX. Yüzyıl-Günümüz)". *Antalya Kitabı-1*, Ed. Bedia Koçakoğlu vd. Antalya: Büyükşehir Belediyesi Yayını. 1026-1049. / Gülten, Sadullah (2017). XVI. Yüzyıl Anadolu'sunda Moğol Bakiyeleri: Çungarlar. *History Studies*, Volume 9, Issue 4 (53-61). Gülten, Sadullah (2015). *Bozok Türkmenleri*, İstanbul: Pervane Yayınları. Ak, Mehmet (2015). *Teke Yörükleri (1800-1900)*. Ankara: TTK. / Şahbaz, Davut (2018). XVI. Yüzyılda Ulu Yörük Teşekkülleri (Etrak-ı Büzürk). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

⁵ Gür, Fevzi ve Kahrıman, Salih (2012). *Amasya Nüfus Defterleri 1840*, Amasya: Amasya Belediyesi Yayınları. /Şen, Orhan (2015). *Osmanlı Nüfus Defterlerinde Pötürge (Şiro)*, İstanbul: Türkmen Kitabevi. /Taşkın, Faruk-İr, Ali (2018). *Ardanuç Nüfus Defterleri 1835*. Gece Akademi Yayınları/ Emecan, Feridun-Yücel, Ayhan (2015) *Giresun Kazası Nüfus Defteri (1251/1835)*. Serander Yayınları. /Karal, Enver Ziya (2010). *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası. /Karpat, Kemal (2010). *Osmanlı Nüfusu (1830-1914)*. Ankara: Timaş Yayınları.

⁶ "Amasya'nın cenüba doğru garb taraflarına muhît olub şarken Amasya, garben Çorum, cenüben Zile ve şimâlen Hâcıköyü kazâlarıyla mahdüddür. Merkezi Avkat köyü civârında iki tepenin düzce olan sırtlarında kâ'in Mecid-özü kasabasıdır. Bu kasaba; Avkath oğlu Hâcî Ali Ağa'ya nisbetle "Hâcıköyü" demekle de meşhûr olduğundan bâlâdaki Hâcıköyü ile aralarını tefrik için buna Avkat Hâcıköyü, ona Gümüş Hâcıköyü dinmekdedir. Bu kasabanın yeri; devr-i kadîm-i Danişmendî'de kâdi-i bilâd-ı Rûm olan Abdülmecid-i Hervî mâlikânesi olduğu münâsebetle 530 târihlerinden beri "Mecid-özü" demekle meşhûr olduğu vesâ'ik-i atıkadan anlaşılmaktadır. Avkat köyü bu kasabanın garb-ı şimâlisinde olub Pontus kral-zâdelerinden birinin adı olduğu ve bu köyde meşhûd olan kal'a-i kadîme harâbesi bu Avkat'ın olub icrâ-yı hükümet itdiği elsine-i âmmede deverân itmekdedir" şeklinde bahsetmektedir (Yasar 2013: 79-80). "...Mecidözü kazası: Sarı Süleyman, Kayı, Elvan Çelebi, Kışlacık, Yeni Kışla, Kara Yakub namında yedi nahiyeye ile 137 kurradan mürekkebdir (Ali Cevad 1313: 733). Mecidözü kazası, Amasya-Çorum karayolunun kenarında ve Mecidözü Suyu'nun hemen kenarında kuruludur. Araştırdığımız dönemde Sivas vilayetine tabi Amasya sancağının bir kazası olan Mecidözü, günümüzde Çorum ilinin ilçelerinden birisidir. Sınırları zaman zaman değişmiş, bazen günümüzde Amasya iline bağlı Göynücek ilçesinin büyük bölümünü özellikle Çekerek Irmağı'nın batısında kalan arazi ile Çorum iline bağlı Ortaköy ilçesinin kuzeyinde yer alan araziye içine alarak günümüzdeki ilçe yüzölçümüne kıyasla çok daha geniş bir araziye sınırları içine almıştır. Kazanın 19. yüzyıl içinde idari taksimattaki yerine baktığımızda 1834-35 (BOA.NFS.d.2380: 1b), 1838-39 (Yasar 2013a: 242), 1864-65 (DS 1281: 180), 1870-71 -nahiyeleri Nefs-i Mecidözü, Gelingiras, Veray ve Zünnun- (SVS 1287: 70), 1875 (SVS 1292: 81), 1883 -nahiyeleri Efgani, Elvan

muhtelif nüfus sayım kayıtlarından kaza genelinde yaylak-kışlak hayatı yaşayan çok sayıda aşiret mensubu olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı Devleti, 1831 yılından itibaren ülkede başlatılan nüfus sayımı ile ilgili çalışmalarda sadece yerleşik olan nüfusu saymamış, sayısını ve asker verme potansiyelini tespit etmek amacıyla konar-göçerleri de saymıştır. Bu sayımlarda Müslümanlar ve gayrimüslimler ayrı sayılırken, yerleşikler ile konar-göçerler de ayrı defterlere kaydedilmişlerdir. Osmanlı Arşivi'nde yaptığımız taramada Mecidözü kazasındaki kışlaklarda yaşayan aşiretlerin sayımı ile ilgili 1246 (1830-31), 1250 (1834-35), 1254 (1838-39), 1259 (1843-44) ve 1260 (1844-45) yıllarına ait 2268, 2380, 2383, 2384, 2530 numaralı defterler tespit edilmiştir. Bu defterlerde her kışlakta hane-hane erkek nüfus sayılarak kayda geçirilmiştir. Kayıt esnasında hane reisinden başlanarak çocukları, varsa kardeşleri, diğer akrabaları ve yanlarında çalışan kişiler sayılmıştır. Yine sayım esnasında hane reisinin sülalesi, fiziki özelliği, varsa bedensel özrü, baba adı, yaşı ve mesleği yazılmıştır. Hanesinde olmayanlar ise gittiği yer belirtilerek yine kayda alınmıştır. Mecidözü aşiretlerinin nüfusu kışlaklarının tespitinde bu defterlerden istifade edilmiştir. Şimdi Mecidözü aşiretleri ile ilgili ulaşılan nüfus defterlerinden yararlanarak 19. yüzyılın ilk yarısında Mecidözü aşiretlerinin⁷ nüfusu ve yerleşim alanlarını ortaya koymaya çalışalım:

1.1 19. Yüzyılın İlk Yarısında Mecidözü Kazasında Yaşayan Aşiretler

1831 ve sonrasında Mecidözü kazasındaki aşiretlerin sayımına ait nüfus defterleri incelendiğinde: Mecidözü kazasında Milli, Kavilli ve Şeyh Bezenli gibi farklı aşiret mensuplarının kaza sınırları içinde yaşadığı anlaşılmaktadır⁸. Defterlerde kayıtlı aşiretlerin kışlaklarının bulunduğu yerlere bakıldığında; kaza genelinde aşiretlerin günümüzde Mecidözü ilçe sınırları dışında olan bir kısmı Amasya'nın Göynücek, Çorum'un Alaca, Ortaköy ve merkez ilçelerinin sınırları içinde yer alan geniş bir alana yayıldıkları görülmektedir. Aşiretlerin bu kadar geniş bir alana dağılmış olmalarına rağmen daha çok Mecidözü kazası sınırları içinde

Çelebi, Doğla, Gök, Kara Hacib ve Veray- (SVS 1301: 153), 1888 - nahiyeleri Efgani, Elvan Çelebi, Doğla, Gök, Kara Hacib ve Veray- (SVS 1306: 101), 1894-95 - nahiyeleri Sarı Süleyman, Kayı, Elvan Çelebi, Kışlacık, Yeni Kışla ve Kara Yakub- (DS 1312: 697), 1903 (DS 1321: 687) yıllarında hep Amasya sancağına bağlı olduğu anlaşılan Mecidözü, Cumhuriyet döneminde Çorum iline bağlı bir ilçe haline getirilmiş ve halen bu statüsü devam etmektedir. Günümüzde arazisi Amasya iline bağlı Göynücek, Merzifon ve merkez ilçeleri ile Çorum iline bağlı Ortaköy ve merkez ilçeleriyle çevrili olan Mecidözü'ne Ağcakoyun, Akpınar, Alancık, Alören, Aşağıgöricek, Bayındır, Bekişler, Beyözü, Boğazkaya, Boyacı, Bükse, Çayköy, Çitli, Dağsaray, Devletoğlan, Doğla, Elmapınar, Elvan Çelebi, Emirbağı, Fakı Ahmet, Fındıklı, Figani, Geykoca, Gökçebel, Güngörmez, Hisarcık, Işıklı, İbek, Kalecik, Karacaören, Karacuma, Kargı, Kayı, Kışlacık, Konaç, Koyunağılı, Kozören, Köprübaşı, Köricek, Löse Eyüp, Kuyucak, Pınarbaşı, Sarıhasan, Sırçalı, Sorkoğlan, Söğütönü, Söğütyolu, Sülüklü, Tanrıvermiş, Terken, Totali, Vakıflar, Yedigöz, Yeşilova olmak üzere toplam 54 köy bağlı bulunmaktadır.

⁷ 17. yüzyıldan itibaren Anadolu'da ve Suriye'de aşiretlerin buldukları bölgelere verdikleri zararı asgari düzeye indirmek ve konar-göçer grupları kontrol altında tutarak asker ve vergi alma amacıyla aşiretlerin iskâna tâbi tutulması gündeme gelmiştir. Ancak bu süreç biraz yavaş ilerlemiş, 18. ve 19. yüzyıllarda aşiretlerden kaynaklanan benzer sorunlar devam edince bu aşiretler zorunlu iskâna tâbi tutulmuştur. Bu iskân sürecine XIX. yüzyıldaki nüfus sayımlarına ait defterlerden Kürt aşireti olduğunu öğrendiğimiz Şeyh Bezenli, Milli ve Kavilli aşireti de dahil edilmiştir. Bu aşiret mensuplarının, diğer bazı aşiretlerle beraber Ankara, Yozgat, Kırşehir, Nevşehir, Çorum, Konya, Sivas ve Yozgat taraflarını yaylak ve kışlak olarak kullandıkları görülmektedir (Saydam, 1993b: 236).

⁸ Milli ve Kavilli aşiretleri konar-göçer ekrad taifesinden, Şeyh Bezenli aşireti ise göçer ekrad taifesinden idi (Türkay, 2012: 109-135).

kalan ve günümüzde Ortaköy ilçesinin kuzeyinden başlayarak Çekerek Irmağı'na paralel olarak kuzeye doğru Geldingen Ovası'na kadar uzanan Karadağ Silsilesi üzerinde yoğunlaştıkları anlaşılmaktadır. Kazada yaşadığını tespit ettiğimiz Milli aşiretine ait nüfus sayım kayıtlarına göre Milli aşiretine ait kaza genelindeki oymaklar, kışlaklar, hane ve erkek nüfus sayısı şu şekilde idi⁹:

Tablo-1. Mecidözü Kazası Dahilinde Milli Aşireti Mensuplarının, Oymak, Kışlak, Hane ve Erkek Nüfus Sayısı.

Oymak	Kışlağı	1830-31		1838-39		1843-44	
		Hane	Nüfus	Hane	Nüfus	Hane	Nüfus
Hasan Bey	Badan ¹⁰	-	151	53	150	58	142
Yazıcıoğlu	Baş Ermeni ¹¹	-	43	19	52	15	49
Kalecikli	Büyük ¹²	-	152	50	169	51	157
Süleyman Ağa	Cevizli ¹³	-	59	21	50	20	50
Hasan Odabaşı	Cilaloğlu ¹⁴	-	121	43	115	41	125
Yazıcıoğlu	Çayan ¹⁵	-	48	16	49	16	45
Hasan Odabaşı	Çulpara ¹⁶	-	157	50	137	47	136
Yazıcıoğlu	Efkeri ¹⁷	-	64	17	56	17	56
Yazıcıoğlu	Eymirli/İmirli ¹⁸	-	33	11	34	9	35
Tencirli	Gafarlı ¹⁹	-	88	27	81	20	70

⁹ Tablo oluşturulurken (BOA.NFS.d.2260: 348-364), (BOA.NFS.d.2383: 42a), (BOA.NFS.d.2384: 1a-30b) defterlerinden yararlanılmıştır.

¹⁰ Günümüzde Mecidözü ilçesine bağlı Yeşilova köyü.

¹¹ Günümüzde Göynücek ilçesine bağlı Başpınar köyü

¹² Günümüzde Ortaköy ilçesine bağlı Büyükkışla köyü

¹³ Günümüzde Ortaköy ilçesine bağlı Cevizli köyü

¹⁴ Günümüzde Göynücek ilçesine bağlı Şihoğlu köyü

¹⁵ Günümüzde Göynücek ilçesine bağlı Çayan köyü

¹⁶ Günümüzde Göynücek ilçesine bağlı Çulpara köyü

¹⁷ Günümüzde Göynücek ilçesine bağlı İkizyaka köyü

¹⁸ 1843-44 sayımında ismi Kör Pınar kışlağı şeklinde kayıtlıdır. Hane isimleri aynıdır (BOA.NFS.d.2384: 25a).

¹⁹ Günümüzde Göynücek ilçesine bağlı Kafarlı köyü

Yazıcıoğlu	Gafarlı	-	62	19	60	19	53
Yazıcıoğlu	Gellik/Kellik	-	46	15	50	13	35
Hasan Bey	Karagözoğlu	-	80	24	66	27	61
Kalecikli	Kavakalan ²⁰	-	53	18	45	19	45
Hasan Odabaşı	Koyuncu ²¹	-	40	9	22	7	21
Hasan Bey	Kuyucak ²²	-	26	9	26	9	27
Yazıcıoğlu	Şarklı ²³	-	90	28	83	25	74
Toplam		-	1313	429	1.235	413	1181

Tablodan da anlaşılacağı üzere kaza genelinde aşiret mensuplarının 6 farklı oymak şeklinde 16 ayrı kışlakta konakladıkları görülmektedir. 1831 yılında erkek nüfusu 1313 kişi olan aşiretin 1389 yılında 429 hanede 1235, 1844 yılında da 413 hanede 1181 kişi oldukları görülmektedir. Aşiret mensuplarının genel nüfus ve hane sayıları zaman içinde artması gerekirken azaldığı dikkat çekmektedir. Bu azalmanın nedeni olarak, Tanzimat sonrası uygulamaya konulan yeni vergilendirme sistemine hazırlık olarak vergi yükümlüsü hanelerin ve vergi miktarlarının tespitine yönelik sayımlardan aşiret mensuplarının tedirgin olması ve vergi yükümlüsü olmamak için sayım dışı kalmaya dönük girişimleri²⁴ gösterilebilir.

²⁰ Günümüzde Ortaköy ilçesine bağlı Kavakalanı köyü

²¹ Günümüzde Göynücek ilçesine bağlı Koyuncu köyü

²² Günümüzde Ortaköy ilçesine bağlı Yukarıkuyucak köyü

²³ Günümüzde Göynücek ilçesine bağlı Şarklı köyü

²⁴ Müslüman ahalinin askere gitmeme, daha az vergi vermek gibi nedenlerle sayım dışı kalma gayretleri nedeniyle yapılan sayımların da sıhhatli olmadığı (Şen, 2015: 205) dikkate alınmalıdır. Ayrıca 1844 yılında yapılan genel sayıma Serasker Rıza Paşa tarafından orduyu tanzim ve askere alma yöntemini değiştirmek düşüncesiyle teşebbüs edilmiştir. Bundan sonraki sayımlar esnasında halk arasında nüfus adedine göre her eyalet ve sancağa yükümlülükler getirileceği söylentisi yayılmış, bu yüzden de halk tarafından nüfus adedi az gösterilmek istenmiştir. Sayım memurları da kabiliyetsizlikleri ve tembellikleri nedeniyle gerekli özeni göstermemişler, böylece sayım sıhhatli yapılamamıştır. Bu hatayı fark eden hükümet de sayım sonuçlarını yayınlamak istememiştir (Çavdar, 1999: 554). Kazada aynı tarihlerde halkın kazanç ve servetini tespit etmek amacıyla temettuat sayımları da yapılmıştır (BOA.ML.VRD.TMT.d.14160). Bu sayımlar sonunda halktan *Vergi-i Mahsusa* adıyla servet üzerinden vergi alınmaya başlanmıştır. Doğal olarak bu tarihten sonraki sayımlarda Merzifon'da yaşayan insanların sayımlara şüpheyle yaklaşması, vergi yükümlülüğünden kurtulmak için sayım dışı kalmaya çaba sarf etmiş olmaları ihtimal dahilindedir. Bu durumda 1844 sonrası sayılan hane ve nüfus sayısında yanlışlıklar olması beklenebilir.

Kazada aynı dönemde yaşadığı tespit edilen bir diğer aşiret, Kavilli aşiretine ait sayım kayıtlarından elde edilen verilere göre adı geçen aşiretin kışlakları, hane ve nüfus sayıları şu şekildedir²⁵:

Tablo-2. Mecidözü Kazasında Yaşayan Kavilli Aşireti Mensuplarının Hane ve erkek Nüfus Sayısı

Kışlak/Köy	1830-31		1838-39		1843-44	
	Hane	Nüfus	Hane	Nüfus	Hane	Nüfus
Ağca Sofu ²⁶	-	11	4	15	4	17
Akpınar ²⁷	-	29	9	34	10	23
Bekaroğlu ²⁸	-	9	6	11	5	11
Cırcır ²⁹	-	18	7	17	7	18
Çık Hasan ³⁰	-	16	7	20	-	-
Değirmenönü ³¹	-	24	7	28	9	33
Dereyazıcı ³²	-	41	13	46	17	46
Durukelek	-	37	13	40	13	34
Fındıklı ³³	-	73	29	89	24	81
Haydudoğlu	-	17	7	19	6	21
Kabir	-	15	5	22	5	21
Kadı Deresi ³⁴	-	57	15	49	16	46
Kanlıosman ³⁵	-	15	6	22	8	19

²⁵ Tablo hazırlanırken (BOA.NFS.d.2260: 335-348), (BOA.NFS.d.2268: 1-45), (BOA.D.CRD.d.40748: 1),b (BOA.NFS.d.2383: 1-20) defterlerden istifade edilmiştir.

²⁶ Günümüzde Alaca ilçesine bağlı Akçasofu köyü

²⁷ Günümüzde Mecidözü ilçesine bağlı Akpınar köyü

²⁸ Günümüzde Çorum merkeze bağlı Düdüklü köyü

²⁹ Günümüzde Alaca ilçesine bağlı Cırcır köyü

³⁰ Günümüzde Alaca ilçesine bağlı Çıkhasan köyü

³¹ Günümüzde Alaca ilçesine bağlı Değirmenönü köyü

³² Günümüzde Alaca ilçesine bağlı Dereyazıcı köyü

³³ Günümüzde Ortaköy ilçesine bağlı Fındıklı köyü

³⁴ Günümüzde Çorum merkez ilçeye bağlı Kadıderesi köyü.

³⁵ Günümüzde Çorum merkez ilçeye bağlı Şanlıosman köyü

Keşlik ³⁶	-	32	19	42	19	52
Kılavuz ³⁷	-	23	11	27	12	39
Kıranıyacı ve Murca	-	14	4	15	4	13
Koyunoğlu ³⁸	-	52	17	61	17	38
Kozluca ³⁹	-	42	16	45	16	39
Göbsan ⁴⁰	-	92	-	-	33	88
Göçme	-	6	-	-	-	-
Kulaksız	-	11	3	9	-	-
Kuşkışla	-	-	-	-	3	9
Molla Hasan Oğlu ⁴¹	-	27	10	29	9	26
Mustafacelebi ⁴²	-	21	7	15	7	19
Palabıyık ⁴³	-	22	11	25	9	25
Pazarlı	-	-	-	-	9	36
Salbaş ⁴⁴	-	-	-	-	4	10
Soycak ⁴⁵	-	12	7	11	9	19
Şafaklı	-	23	7	31	5	17
Şalığlu	-	25	9	30	7	14
Tutluca ⁴⁶	-	-	-	-	3	6
Yeni ⁴⁷	-	57	14	52	16	38

³⁶ Günümüzde Alaca ilçesine bağlı Keşlik köyü

³⁷ Günümüzde Alaca ilçesine bağlı Kılavuz köyü

³⁸ Günümüzde Mecidözü ilçesine bağlı Koyunoğlu köyü

³⁹ Günümüzde Çorum merkez ilçeye bağlı Kozluca köyü

⁴⁰ Günümüzde Yaylacık ismiyle Ortaköy ilçesine bağlı köy

⁴¹ Günümüzde Çorum merkez ilçeye bağlı Mollahasan köyü

⁴² Günümüzde Çorum merkeze bağlı Mustafacelebi köyü

⁴³ Günümüzde Çorum merkeze bağlı Palabıyık köyü

⁴⁴ Günümüzde Ortaköy ilçesine bağlı Salbaş köyü

⁴⁵ Günümüzde Alaca ilçesine bağlı Soğucak köyü

⁴⁶ Günümüzde Alaca ilçesine bağlı Tutluca köyü

⁴⁷ Günümüzde Alaca ilçesine bağlı Yeniköy olduğu tahmin edilmektedir.

Toplam	-	796	292	901	306	858
---------------	---	-----	-----	-----	-----	-----

Tablodan anlaşıldığı kadarıyla Kavilli aşireti mensuplarının kazada 32 farklı kışlağa dağılmış olarak yaşadıkları, ihtiyaca göre zaman içerisinde bazı kışlakların terk edildiği, yeni kışlakların ortaya çıktığı görülmektedir. 1831 yılında 796 olan aşirete mensup erkek nüfus sayısının 1839 yılında 292 hane ve 901'e ulaştığı ancak 1844 yılında hane sayısı artmasına rağmen 858'e gerilediği görülmektedir.

Kazada yaşadığı tespit edilen bir diğer aşiret de Bezenli aşiretidir. Bu aşiret mensuplarının özellikle Merzifon ve Mecidözü kazalarında daha yoğun olarak yerleştirildiği görülmektedir. Mecidözü kazasının Bayat⁴⁸ (BOA.NFS.d.2237: 98), Löşdeğin⁴⁹ (BOA.NFS.d. 2175: 6), Hacı Yakup⁵⁰ (BOA.NFS.d.2175: 6), Yuvala⁵¹ (BOA.NFS.d.2175: 4), Geli⁵² (BOA.NFS.d.2175: 4), Alışar⁵³ (BOA.NFS.d.2175: 4), Gelingiras⁵⁴ (BOA.NFS.d.2175: 3), Türnek⁵⁵ (BOA.NFS.d.2175: 3) ve Saraycık⁵⁶ (BOA.NFS.d.2175: 2) köyleri Bezenli aşireti mensuplarının yerleştirildiği köylerdendir. Aynı dönemde incelediğimiz nüfus kayıtlarından Mecidözü kazasında da haymenişin -çadırda, göçebe olarak yaşayan- 1831 yılında 227 (BOA.NFS.d.2268: 365-367), 1838-39 yılında ise 304 (BOA.NFS.d.2383: 20-27) erkek nüfusun yaşadığı anlaşılmaktadır. Ancak bunların kaynaklarda kışlakları belirtilmediğinden kaza ve çevresindeki arazilere iskân edildikleri tahmin edilmekle birlikte kesin olarak hangi mahallere yerleştirdikleri hakkında fikir beyan etmemiz mümkün değildir⁵⁷.

1.2 Mecidözü Aşiretlerinin İskân Süreci ve Ortaya Çıkan Yeni Köyler

Yukarıda da belirtildiği gibi ilk dönemlerden itibaren egemenliği altındaki topraklarda yaşayan göçebe toplulukları kontrol altına almak için iskâna tabi tutmaya çalışan Osmanlı Devleti, bu sorunu tam olarak halledemedi. 17. yüzyıldan sonra Doğu ve Güney doğu Anadolu'dan Orta ve Batı Anadolu'ya gelen aşiretlerin kontrol ve iskânı problemiyle karşı karşıya kalmıştır. Merkeziyetçi bir devlet anlayışı ile bağdaşmayan yaşam tarzlarından duyulan rahatsızlık, yerleşik halkı rahatsız etmeleri, sürüleriyle ekili alanlara zarar vermeleri devleti aşiretleri iskân etmeye zorlayan başlıca etkenlerdi. Devlet aşiretleri iskâna tabi tutarak bir yandan harap ve boş yerleri imar ederek ziraata açmak suretiyle vergi gelirlerini artırmak, diğer yandan da aşiretlerin kontrolsüz hareketlerini, yerleşik ahalinin ekili alanlarına zarar verilmesini önlemek istemiştir.

⁴⁸ Günümüzde aynı isimle Merzifon ilçesine bağlıdır.

⁴⁹ Günümüzde Merzifon ilçesine bağlı Çaybaşı köyü

⁵⁰ Günümüzde aynı isimle Merzifon ilçesine bağlıdır.

⁵¹ Günümüzde Merzifon ilçesine bağlı Esentepe köyü

⁵² Günümüzde Merzifon ilçesine bağlı Yeşilören köyü

⁵³ Günümüzde aynı isimle Merzifon ilçesine bağlıdır.

⁵⁴ Günümüzde Merzifon ilçesine bağlı Karşıyaka köyü

⁵⁵ Günümüzde Merzifon ilçesine bağlı Sarıbuğday köyü

⁵⁶ Günümüzde aynı isimle Merzifon ilçesine bağlıdır.

⁵⁷ Mesela Cihanbeyli aşiretine mensup sekiz hane, yetkililerce ahalisinin bir kısmı tarafından terk edilen Zile kazasına bağlı Karaçay köyüne yerleştirilmek istenmiş ancak adı geçen köyde kalan haneler aşiret mensuplarını köyelerine istememişler, karşı çıkarak yerleşmelerine mani olmuşlardır BOA.A.}MKT.UM.332/22).

Ancak yüzlerce yıldır yaylak-kışlak hayatı yaşayan ve yerleşik ahaliye göre daha rahat hareket etmeye alışkın olan konar-göçer aşiretleri kontrol altına almak ve iskân etmek kolay olmamıştır. Mesela 1759 yılında kazada yaşayan Milli ve Kavilli aşiretine mensup bazı konar-göçerler kendilerine gösterilen yaylakları terk ederek Tokat dahilindeki bazı kazaların meralarını istila etmişler, hayvanlarını sürer iken kasten yerleşik ahalinin mahsullerine zarar vermişlerdir (BOA.C.DH.25/1220). Mecidözü aşiretlerinin bu keyfi hareketleri zarara uğrayan ahalinin şikâyetlerine yol açmış ve yetkilileri aşiret mensuplarını eski yerlerine döndürmek için tedbir almak zorunda bırakmıştır. Yine 1759-60 yılında şekavetleriyle halka zarar veren Çorum sancağındaki Ceymeli grubu ve Dosno ve Selmanlı Kürt aşiretleri hakkında artan şikâyetler üzerine Çorum Kürdünden başkasının eski yerleri olan Kırşehir, Çukurova ve Mecidözü'nde iskânları için karar alınmıştır (BOA.C.DH. 228/11385). 1781 yılında Mecidözü kazasında Koç Hüseyin Vakfı'na ait bir arazi Milli Musa adında Milli aşiretine mensup bir zorba tarafından zaptedilmek istenmiştir (BOA.C.EV. 239/11909).

Uyarılara rağmen fırsat buldukça başıboş hareket etmeye eğilimli aşiretlerin iskâna tabi tutulmalarına dönük baskı II. Mahmud döneminde -hem merkezi devletin otoritesini artırma hem de 1826 yılında yeniçeri ocağının kaldırılmasıyla yeni ordu için ihtiyaç duyulan vergi kaynaklarını ve askerlik yapabilecek kişi sayısını tespit etme ihtiyacı nedeniyle- artmıştır. 1831 yılında yapılan nüfus sayımında kaza içindeki yerleşik nüfus yanında aşiretlerin -çadırlarda yaşayan Bezenli aşireti de dahil- erkek nüfusunun da ayrıntılı şekilde sayıma tabi tutulması, devletin aşiretleri vergi ve asker ihtiyacını karşılamakta yararlanabileceği kaynaklardan birisi olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Aşiretlerin sayımına ait kayıtlarda sayıldıkları yerler 1831 (BOA.NFS.d.2268), 1834 (BOA.NFS.d.2380), 1843 (BOA.NFS.d.2384 ve BOA.NFS.d.2530) yılında kışlak olarak geçmektedir.

Tanzimat ile birlikte hükümet tarafından konar-göçer yaşayan topluluklara karşı sahip oldukları idari, mali ve adli özel yönetimlerine son vermek, kışlaklarında iskâna tabi tutarak, ortaya çıkan aşiret-cemaat köylerini en yakın kazaya bağlamak, sıradan köyler haline getirmek şeklinde bir politika izlenmiştir. Bu politikanın sonucu olarak 1844-45 yılında Mecidözü aşiretlerine ait temettuat kayıtlarında aşiretlerin yerleşik olarak kabul edildiği, kışlaklarının da köy olarak kaydedildiği görülmektedir⁵⁸. 1847 yılındaki bir kayıttan anlaşılacağı üzere 1845 sonrası kayıtlarda da köy yazılmaya devam edilmiştir (MAD.d.20836). Bu kayıtlar aşiret mensuplarının iskânına yönelik çabanın arttığını gösterse de aşiret mensuplarının tam olarak denetim altına alınmadığı ve bu konudaki kararlılığın göstergesi olarak 9 Ekim 1860 tarihinde hükümet, Amasya mutasarrıfından Milli aşiretinden Mecidözü ve Veray kazalarıyla Geldiklan nahiyesinde oturan hanelerin buldukları mahallerde kalmaları için gerekli önlemleri almasını istemiştir (BOA.A-}AMK-UM.431/16).

Bazı aksaklıklara rağmen 19. yüzyılın ikinci yarısında kazadaki aşiretlerin iskânı sorununun büyük ölçüde halledildiği anlaşılmaktadır. Kazadaki aşiretlerin buldukları kışlaklarda

⁵⁸ Mecidözü aşiretlerinin sakin olduğu Şalıoğlu ve Şafaklı, Kadıderesi, Şeyh Mustafa, Molla Hasan ve Soycağ, Kanlı Osman ve Yeni, Mustafa Çelebi ve Pazarlı, Keşlik gibi bazı kışlaklarına -köylerine- ait temettuat sayım kayıtları için bkz. BOA.ML.VRD.TMT.d.14146, 14148, 14147, 14149, 14479, 14512, 13720.

iskânları günümüzde bölgede var olan çok sayıda köyün ortaya çıkışına yol açmıştır. Bu süreçte daha önce Mecidözü aşiretleri tarafından kışlak olarak kullanılıp, aşiretlerin iskânı sonucu köy haline geldiğini tespit ettiğimiz köyler şunlardır: Şihoğlu, Çayan, Çulpara, İkizyaka, Kafarlı, Koyuncu, Şarklı, -Amasya ili Göynücek ilçesine bağlı -, Kör Pınar-Yozgat ili Aydıncık ilçesine bağlı-, Büyük Kışla, Cevizli, Kavakalanı, Cevizli, Fındıklı, Yaylacık, Salbaş, Sirkeoğlu ve Akyar mahallelerinin bağlı olduğu Senemoğlu –Çorum ili Ortaköy ilçesine bağlı-, Akçasofu, Cırcır, Çıkhasan, Değirmenözü, Dereyazıcı, Keşlik, Kılavuz, Kuzkışla, Soğucak, Tutluca -Çorum ili Alaca ilçesine bağlı-, Akpınar, Koyunağılı, Yeniköy, Yeşilova –Çorum ili Mecidözü ilçesine bağlı-, Bekâroğlu (Düdüklü köyünün mahallesi), Kadıderesi, Kirazlıpınar, Şanlı Osman, Kozluca, Molla Hasan, Mustafa Çelebi, Palabıyık -Çorum Merkez ilçesine bağlı-. Aşiretlerin iskânı, kaza bölgesinde köy sayısını artırırken nüfus oranını yerleşik nüfus lehine değiştirmiştir.

1.3 Mecidözü Aşiretlerinin İskânları Sonrası Ortaya Çıkan Sorunlar

Kontrol dışı yer değiştirmelerini, yerleşik ahalinin ekili ürünlerine zarar vermelerini engellemek, düzenli şekilde kontrol altında tutarak vergi ve asker kaynağı olarak faydalanmak gibi beklentilerle kazadaki aşiretlerin iskâna tabi tutulması bütün sorunları çözmüşmüdür? Yoksa bazı sorunların çözümüne rağmen başka sorunlarını ortaya çıkarmıştır? Aşiretlerin iskânı sonrasındaki gelişmeler dikkate alındığında: Aşiretlerin kontrol altına alınması, konar-göçer yaşam tarzını terk etmeleri sağlanarak yerleşik ahalinin ekili alanlarına zarar vermeleri önlenmiştir. Ancak bu defa aşiretlerin iskâna tabi tutulduğu kışlaklar çevresinde bulunan ve daha önce yerleşik olarak yüzlerce yıldır arazilerini işleyen köylerin halkları ile başta arazi ve mera anlaşmazlıkları, uyum sorunu, karşılıklı ilişkilerde güvensizlik gibi yetkilileri önceki sorunlara kıyasla daha fazla uğraştıracak yeni sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

İskân sonrası aşiretler ile bölgenin eski sakinleri -olan köylüler- arasında yaşanan en önemli sorunlardan birisinin arazi anlaşmazlıkları olduğu görülmektedir. Aşiretlerden önce bölgede sakin olan köylüler için üzerinde serbestçe ziraat yaptıkları, hayvanlarını otlattıkları arazi ve meralarını sonradan bölgeye gelen ve iskâna tabi tutulan aşiretlerle paylaşmayı kabullenmek kolay olmamıştır. Bu konuda aşiret köyleri ile diğer köyler arasında yaşanan ve resmi makamlara intikal eden çok sayıda örnek bulmak mümkündür. Mesela 1900 yılında Bekdemir köyüne iskân edilen Çerkez muhacirleri, Çulpara⁵⁹ köyü ile Bekdemir⁶⁰ köyleri arasında kalan Kızılorakaltı denilen yerdeki araziye işlemeye kalkmışlar, Çulpara köyünden Doğanoglu İsmail, arazinin kendisine ait olduğunu iddia ederek yetkililere şikayette bulunmuştur (BOA.DH.MKT.2337/53). 1913 yılında Amasya sancağına tabi Dereyazıcı⁶¹ köylülerinin köy yakınlarında bulunan Kıranyazıcı diye bilinen arazide birer göz ahır ve ev inşa etmeye kalkışması üzerine Çataklı⁶² ve Tutluca⁶³ köylüleri birleşerek inşaat girişimine kendilerine

⁵⁹ Göynücek ilçesine bağlı bir aşiret köyü

⁶⁰ Çerkez muhacirlerin sakin olduğu Göynücek ilçesine bağlı köy

⁶¹ Günümüzde aynı isimle Alaca ilçesine bağlı aşiret köyü

⁶² Günümüzde aynı isimle Alaca ilçesine bağlı aşiret köyü

⁶³ Günümüzde aynı isimle Alaca ilçesine bağlı aşiret köyü

zararı olacağı düşüncesiyle engel olmak istemişlerdir. Mezkûr köyler arasındaki anlaşmazlık büyümüş sancaklar arası bir mesele haline gelmiş, her iki tarafın şikayetlerinin dinlenmesi ve bir orta yol bulunması hususunda karar verilmiştir (BOA.DH.ID.155/13: 06). 1954 yılında Ortaköy⁶⁴ ile Yukarı Kuyucak⁶⁵ köyleri arasında mera ve arazi anlaşmazlığı yaşanmış, anlaşmazlık yetkililer tarafından sınır Bekdigin⁶⁶ ve Karahacip⁶⁷ köyleri hudutlarının birleştiği Büyük Tepeden başlayarak Kumluca Tepesi-Oluklu Dere-Acı Su Çeşmesi-Ağıl Kaya hattına ulaşacak şekilde belirlenerek çözülmüştür (BCA.30-11-1-0: 248-41-19-11). 1954 yılında Mustafa Çelebi⁶⁸ ile Miyanesultan⁶⁹ köyleri arasında mera anlaşmazlığı yaşanmış, iki köy arasındaki sınır yetkililerce Canşa Çayı'ndan başlayarak batıya doğru Veyis'in Koru-Değirmenyolu ve buradan Mustafa Çelebi köyü Harmanyeri Mevkii'ne ulaşacak şekilde belirlenmiştir (BCA.30-11-1-0: 272-30-8-11). 1955 yılında Elvan Çelebi⁷⁰ köyü ile Palabıyık köyleri arasında sınır anlaşmazlığı yaşanmıştır. Anlaşmazlık yetkililerin araya girerek sınırı Elvan Çelebi köyünün kuzey noktası olan Çal Mevkii'nden başlayarak- Pınarlı Deresi- Kilise Tepesi- Paşam Çamı denilen Çamlık Tepe- Mecidözü yoluna ulaşacak şekilde belirlemesiyle çözülmüştür (BCA.30-11-1-0: 251-16-11-11). 1966 yılında Şanlıosman⁷¹ köyü ile Düdüklük⁷² köyleri arasında sınır anlaşmazlığı yaşanmış, sorun yetkililerce Karataş'tan başlayarak Ballıoğlu Sırtı-Delik Kaya'dan geçecek şekilde sınır belirlenmek suretiyle çözülmüştür (BCA.30-11-1-0: 316-1-3-11). 1971 yılında İbek köyü⁷³ ile Cevizli⁷⁴ arasında yaşanan mera anlaşmazlığı yetkililerce 1076 rakımlı tepeden başlayarak doğu istikametinde dört yol kavşağına çekilecek düz hat olacak şekilde belirlenmiştir (BCA.30-11-1-0: 359-45-3-11). Büyükkışla köyündeki aşiret mensuplarından bir kısmının Çekerek Irmağı kenarına göç ederek kurduğu bir aşiret köyü olan Senemoğlu köyü⁷⁵ ile Karaşar köyü⁷⁶ arasında mera ve orman kaynağı olarak kullanılan Kavak Deresi adı verilen mevkinin kullanımı konusunda 1976 yılından başlayarak anlaşmazlık yaşanmaya başlamıştır. Anlaşmazlık 1979 yılında iki taraf arasındaki sınır Kötü Pınar çeşmesinden başlayarak Asar Deresi'ni akışı yönünü takip ederek bu derenin Çekerek Irmağı ile kesiştiği noktaya, buradan da ırmağın Karacaören Deresi ile birleştiği noktaya ulaşacak şekilde belirlenmiştir. Kararla tartışmalı mevki Çorum il sınırı içinde bırakılmıştır (BCA.30-11-1-0: 497-16-12). 1984 yılında Göynücek ilçesine bağlı Tencirli⁷⁷ köyü ile Zile ilçesine bağlı Sofular köyü arasında sınır anlaşmazlığı yaşanmıştır. 1987 yılında sınır 1085 rakımlı isimsiz tepeden başlayarak buradan 954 rakımlı tepeye -Dilonun

⁶⁴ Çorum ili Ortaköy ilçe merkezi olan köy

⁶⁵ Günümüzde aynı isimle Ortaköy ilçesine bağlı aşiret köyü.

⁶⁶ Günümüzde aynı isimle Aydıncık ilçesine bağlı bir kasaba

⁶⁷ Günümüzde aynı isimle Ortaköy ilçesine bağlı köy

⁶⁸ Günümüzde Çorum merkez ilçeye bağlı aşiret köyü

⁶⁹ Günümüzde aynı isimle Alaca ilçesine bağlı köy

⁷⁰ Günümüzde aynı isimle Mecidözü ilçesine bağlı köy

⁷¹ Eski ismi Kanlıosman olan günümüzde Çorum merkez ilçeye bağlı Aşiret köyü

⁷² Çorum merkez ilçeye bağlı köy.

⁷³ Mecidözü ilçesine bağlıdır.

⁷⁴ Ortaköy ilçesine bağlı bir aşiret köyüdür.

⁷⁵ Ortaköy ilçesine bağlı bir aşiret köyüdür.

⁷⁶ Göynücek ilçesine bağlıdır.

⁷⁷ Göynücek ilçesine bağlı bir aşiret köyüdür.

Tepe- çekilen düz bir hat ve buradan da Çevütlü Dere'nin, Bahçeliğin Deresi ile birleştiği noktada son bulan hat olarak belirlenmiştir (BCA.30-11-1-0: 634-49-12).

Aşiret köylerinin komşuları olan -aşiret mensubu olmayan- köylerle yaşadıkları arazi anlaşmazlıklarından başka, kendi aralarında da çok sayıda arazi anlaşmazlığı yaşanmıştır. Mesela 1909 yılında Mustafa Çelebi köyünden Mamioğlu İsmail, Ali ve Hasan kardeşlerin 50 dönüm tarlasına Çık Hasan⁷⁸ köylüleri müdahale etmiş, vuku bulan şikâyet üzerine mütecevizlerin engellenmesi ve arazinin sahiplerine teslimine karar verilmiştir (BOA.DH. MKT.2829/35). 1958 yılında Mustafa Çelebi ile Çık Hasan köyleri arasında yaşanan sınır anlaşmazlığı, yetkililerce sınır Mustafa Çelebi köyünde Harmanyeri denen noktadan kuzey batıya doğru Değirmen yoluna ulaşan düz hat olarak belirlenmiştir (BCA.30-11-1-0: 272-30-8-11). 1958 yılında Kadı Deresi⁷⁹ ile Molla Hasan⁸⁰ köyleri arasında yaşanan sınır anlaşmazlığı yetkililerce sınırın Bekçi Kulübesi Tepesi'nden başlayıp Çalılı Dere'nin Sualtı Dere'yi kestği nokta- Sualtı Dere'yi takiben Çırçır Pınarı deresiyle birleştiği nokta- Çırçır Pınarı Deresi'ni takiben Öruk Çoban Mevkii'nde sona erecek hat olarak belirlenmiştir (BCA. 30-11-1: 273-35-5-2). 1972 yılında Molla Hasan ile Büyük Keşlik⁸¹ arasında yaşanan sınır anlaşmazlığı yetkililerce iki köy arasında Sarı Hasan Çeşmesi'nden başlayarak buradan Dikilitaş'a, buradan Top Ardiç'a, oradan da 13.143 rakımlı tepenin 250 m doğusunda bulunan Kundulçal'a ulaşacak bir hat çizilerek çözülmüştür (BCA.30-11-1-0: 373-2-12-11).

Mera ve arazi anlaşmazlıklarından başka aşiretlerin iskâni sonucu ortaya çıkan diğer bir sorun da bölgede eşkıyalık ve cinayet olaylarındaki artış olmuştur. Örneğin 1845 yılında Mecidözü kazası sakinlerinden ve Milli aşiretinden Mir Halil, mezkûr kazaya bağlı Ahmedoğlu köyünden Halil adındaki kişinin oğulları Ömer, Osman, Mehmed ve amcaoğulları Mustafa, Mehmed, Osman ve Ahmed'i katletmiş, ayrıca adı geçen Halil'in iki çift öküzünü, dört adet ineğini, elli adet koyununu gasp etmiştir (BOA.MVL.38/49: 4). 1847 yılında Milli aşireti beyi Halil Efendi, Amasya'da vefat eden Hamidullah Efendi'nin kızı Rahime Hanım'ı isteği dışında zorla amcazadesi Celaleddin Efendi ile evlendirmek için baskı yapmış, Halil Efendi'nin müdahalesi şikâyet konusu olmuştur (BOA.MVL.15/1). 1848 yılında Mecidözü çevrelerinde Halil Bey adında bir aşiret mensubu etrafına topladığı şakilerle bir çete kurarak ahalinin can, mal ve namuslarına saldırmıştır. Halil ve çetesinin zulmünden bıkan ahali Amasya mutasarrıflığına şikâyette bulunmuştur (BOA.A.}DVN.MHM.6/31). 1849 yılında Sivas'ın Mecidözü kazasına bağlı Ahmedoğlan⁸² köyünden Ömer, Mustafa ve kardeşleri Mehmed ile Osman'ın Milli Aşireti'nden Halil Bey ve avanesi tarafından katledilmişlerdir (BOA.A.}MKT.198/1). 1849 yılında aslen Mecidözü kazasına bağlı Hamidoğlu köyüne kayıtlı Bekir bin Halil, iş icabı bir süre aynı kazanın Soyıcak⁸³ köyüne taşınmıştır. Ancak bir süre sonra eski köyüne yerleşmiş ve vergilerini kendi köyünde vermeye başlamıştır. Soyıcak köyünün vergisini toplamakla görevli

⁷⁸ Alaca ilçesine bağlı bir aşiret köyü

⁷⁹ Çorum merkez ilçeye bağlı bir aşiret köyü

⁸⁰ Çorum merkez ilçeye bağlı bir aşiret köyü

⁸¹ Alaca ilçesine bağlı bir aşiret köyü

⁸² Günümüzde aynı isimle Çorum merkez ilçeye bağlı bir aşiret köyü

⁸³ Günümüzde Alaca ilçesine Soğucak ismiyle bağlı aşiret köyü

Kavilli aşireti beyi Mustafa Bey, Bekir bin Halil'e baskı yaparak Soyıcak köyü için de vergi vermesini istemiştir. Bekir bin Halil, istenen fazla vergiyi vermeyince dört baş karasığır ineği Mustafa Bey tarafından gasb edilmiştir (A.}MKT. 233/59). 1850 yılında sabık Milli aşireti beyi Halil Bey, hakkında bazı kişilerin şikâyeti üzerine Sivas valisi Abbas Paşa'nın hazinedarı Hüseyin Efendi tarafından dört ay hapse atılmış, elinde bulunan mal ve mülkü gasb edilmiştir (BOA.ZB.1/10). 1853 yılında Ali ve Bektaş adındaki kişiler Göbsan⁸⁴ köyünden Kör Haliloğlu İsmail bin Halil'i Meşelik adı verilen mevkide uykuda iken başına çöküp sopa ve kama ile darb etmek suretiyle katletmişlerdir (BOA.MVL.211/50: 2). 1863 yılında Veli adındaki asker, Koyunağılı⁸⁵ köyünden Koyunoğlu hanesine girerek evde bulunduğu eşyaları çalmıştır (BOA.MVL.653/23). 1860 yılında Başermeni köyünden Zabunoğlu Hüseyin, Kör Ömeroğlu Ali tarafından katledilmiştir (A.}MKT.UM.428/73). 1860 yılında Mecidözü kazasında sakin Milli Halil Bey, Ahmedoğlu köyünden Kurdoğlu Ahmed'i yanına çağırması, "ceviz hasılatı almışsın öşrünü bana vereceksin" diyerek ağaca bağlayıp darb etmiş, haksız yere 220 kuruşunu gasp etmiştir (BOA.MVL.596/70: 11). 1860 yılında Mecidözü'nde sakin Milli Halil Bey'in eşi Şirin Hatun, damadı Kelek Hasan ile hizmetkârları Şabu ve Göcek Ali'yi teşvik ederek kapılarında çobanlık yapan Kayserili Hacı Toros'u koyunların bir kısmını kaybedip, firar ettiği iddiasıyla yakalatıp idam etmek suretiyle katletmiştir (BOA.MVL.64/49). 1862 yılında Mecidözü'ne bağlı Mazıbaşı⁸⁶ köyünden eşkıya Memişoğlu Hasan, Ahmed ve Zazaoğlu Mustafa'nın yardımıyla aynı köyden ve Kavilli aşiretinden Mehmed'in Yeter adındaki nişanlı kızını zorla dağa kaldırıp tecavüz etmişlerdir (BOA.MVL.622/19). 1887 yılında halkının bir kısmı aşiret diğer kısmı yerleşik Türk ahalden oluşan Mecidözü köyünde⁸⁷ aşiret mensupları ile Türk ahali arasında anlaşmazlık çıkmış, köy büyüklerinin çözemediği anlaşmazlık resmi makamlara intikal etmiştir (BOA.DH.MKT.1393/5). Kürt Dede adlı bir aşiret mensubu etrafına topladığı şakilerle bir çete kurarak Mecidözü ve çevresinde yağma ve gasp faaliyetlerinde bulunmuştur (BOA.DH.EUM.6.Şb.52/21). Çete 13 Ağustos 1917'de Mecidözü'ne bağlı Doğla⁸⁸, Çıkrık⁸⁹, Üçköy⁹⁰, İbek⁹¹ ve Emirbağ⁹² köylerindeki aşar ambarlarındaki zahireyi yağmalamış, Ortaköy nahiyesine bağlı Aşdağul⁹³ köyündeki zahireyi yağmaya teşebbüs etmiş ancak halkın direnişi üzerine ayrılarak İncesu⁹⁴ köyüne gitmiş ve mahsulünü yağma etmiştir. Eşkiyalığa devam eden çete, bu defa 26 Ağustos 1917'de önce Mecidözü kazasının Boyacı ve Dağsaray köylerinin zahiresini ardından da Mecidözü'ne bağlı Kızılhamza⁹⁵ köyünü basarak zahiresini yağmalamıştır. Olayların büyümesi, yerel güvenlik güçlerinin çeteyi etkisiz hale getirmekte yetersiz kalması üzerine Ankara Valiliği 18 Mayıs 1918'de Pirzade İbrahim

⁸⁴ Günümüzde Yaylacık ismiyle Ortaköy ilçesine bağlı aşiret köyü

⁸⁵ Günümüzde aynı isimle Mecidözü kazasına bağlı bir aşiret köyü

⁸⁶ Günümüzde aynı isimle Alaca ilçesine bağlı aşiret köyüdür.

⁸⁷ Kaza merkezi olan köy, Mecidözü köyü

⁸⁸ Günümüzde aynı isimle Mecidözü ilçesine bağlı olan köy

⁸⁹ Günümüzde aynı isimle Mecidözü ilçesine bağlı olan bir aşiret köyü

⁹⁰ Günümüzde aynı isimle Çorum merkez ilçeye bağlı köy

⁹¹ Günümüzde aynı isimle Mecidözü ilçesine bağlı olan köy

⁹² Günümüzde aynı isimle Mecidözü ilçesine bağlı olan köy

⁹³ Günümüzde aynı isimle Çorum ili Ortaköy ilçesine bağlı Belde.

⁹⁴ Günümüzde aynı isimle Çorum ili Ortaköy ilçesine bağlı köy

⁹⁵ Günümüzde aynı isimle Ortaköy ilçesine bağlı bir aşiret köyü

Efendi'yi Kör Dede çetesini yakalaması için Çorum ve Mecidözü'ne göndermeye karar vermiştir (BOA.DH.ŞFR.584/98). Mecidözü Ahalisinden ve Milli aşiretinden Halil Bey, aşiretine güvenerek aynı kaza ahalisinden Ağmet Ağa'dan kendisine borcu vardır diyerek haksız yere alacak talebinde bulunmuş, Ahmed Ağa vermeyince de on ay hapsetmiş (BOA.A.}MKT.UM.121/44), etrafta bazı insanların mallarını gasp etmiş, kaza-i mezbur emvalinden zimmetine para geçirmiş, Çobanoğlu Ali'yi katletmiş, hükümet tarafından başlatılan takibat üzerine kendisi firar etmiş, adamlarından on beş kişi yakalanarak yargılanmış, gasp edilen eşyalarda sahiplerine iade edilmiştir (BOA.A.}MKT.UM.365/57). 1911 yılında Derviş Kaya adında silahlı bir asker tarafından Gökköy⁹⁶ sakinlerinden Battaloğlu Hasan'ın karısı Sultan hatuna tecavüz edilmiş, köydeki diğer kadınlar da tehdit edilmiştir (BOA.DH.H.50/5). Mecidözü kazasında ikamet eden Cihanbeyli aşiretine mensup sekiz hane, yetkililerce ahalisinin bir kısmı tarafından terkedilen Zile kazasına bağlı Karaçay köyüne yerleştirilmek istenmiş ancak adı geçen köyde kalan haneler aşiret mensuplarını köylerine istememişler, köylerine yerleşmelerine mani olmuşlardır (BOA.A.}MKT.UM. 332/22). I. Dünya Savaşı (1914-1918) yıllarında Kavaklı⁹⁷ köylüleri çevrede dolaşan bazı suçluların saklanmasına yardım etmişlerdir. Nitekim Mart 1918'de güvenlik güçlerinin köye yaptıkları baskında firari olarak aranan köy sakinlerinden Kıçıkırıkogullarından Memişoğlu, martini tüfekle birlikte yakalanmıştır. Yine köy yakınlarındaki kuyuların içinde saklanırken yakalanan dört Rum firari ile birlikte kuyu içerisinde saklı olan Kavaklı karyesinden Kurtoğullarından İbrahimoglu Ali ve haremî Güllü de bir kız çocuğuyla birlikte yakalanırken, Kuyulu Kışla köyünde firarilerden dördü silahlı, üçü silahsız olarak teslim olmuşlardır (BOA.DH.EUM.6.Şb.32/85).

Mecidözü kazasında 19. yüzyıl ortalarından itibaren aşiret mensuplarının iskâni sonrası bölgede yaşanan arazi anlaşmazlıkları ve artan asayiş sorunları yanında ortaya çıkan bir diğer önemli problem de aşiretlerin baskısına dayanamayan bazı köy sakinlerinin buldukları köyleri terk etmeleri şeklinde ortaya çıkmıştır. Mesela günümüzde Göynücek ilçesine bağlı bir aşiret köyü olan Şarklı, 1520 ve 1575 yıllarında Uluyörüklerin Alibeyli bölüğüne tabi yörüklerin sakin olduğu bir yer iken (Şahbaz 2018: 100), 19. yüzyıl nüfus kayıtlarında aşiretlerin kışlağı olarak geçmektedir (BOA.NFS.d.2268: 355, 2383: 34b, 2384: 26b). 19. yüzyılda Şarklı'da aşiretler dışında herhangi bir nüfus kaydı olmaması eski sakinleri tarafından köyün terk edildiğini göstermektedir. Ancak bu terk olayının aşiretlerin zorlaması ile mi yoksa aşiretler gelmeden eski sakinleri tarafından mı terk edildiği tespit edilememiştir. 16. yüzyıl sonlarından itibaren başlayan iç huzursuzluklar nedeniyle bölgede çok sayıda köyün ahalisi tarafından terk edildiği dikkate alınırsa⁹⁸ Şarklı'nın ilk sakinleri olan yörüklerin de aşiretler bölgeye gelmeden önce

⁹⁶ Günümüzde aynı isimle Çorum merkez ilçeye bağlı aşiret köyü.

⁹⁷ Günümüzde Kuyulu-Kavaklı ismiyle Göynücek ilçesine bağlı aşiret köyü

⁹⁸ Oktay Özel, Büyük Kaçgun -(1596 yılında III. Mehmed'in (1595-1603) saltanatı döneminde Avusturya'ya karşı kazanılan Haçova Zaferi sonrası muharebe alanından kaçtığı belirlenen sipahilere ve kapıkullarına yönelik yoklama yapılmış, bulunmayanların dirliklerinin ellerinden alınmış, yakalananla da katledilmeye başlanmıştır. Canlarını kurtarma telaşına düşen firari sipahi ve levendler Anadolu'ya kaçarak zaten merkezi otoritenin zayıflamış olduğu Anadolu'da örgütlenmeye ve isyan etmeye başlamışlardır. Haçova Zaferi sonrası Anadolu'da yoğunlaşan ve celali isyanları diye de bilinen olaylardan özellikle yerleşik ya da yarı yerleşik yaşam süren konar-göçerler olumsuz etkilenmiş, pek çok köy halkı köylerini terk etmek zorunda kalmıştır. İşte isyanlardan dolayı

köyü terk etmiş olmaları da ihtimal dahilindedir. Bölgede varlığını bildiğimiz ancak aşiretlerin baskısı sonucu ahalisi tarafından terk edilen köylerden birisi harabeleri günümüzde Bekdemir⁹⁹ köyünün Güneybatısında ve Çulpara¹⁰⁰ köyünün güneyinde, Çorum Çayı'nın Göynücek-Amasya karayolu ile kesiştiği noktanın yaklaşık 2-3 km batısında çay kenarında yer alan yükselti üzerindeki düz arazide yer alan Doğan köyüdür. Şu anda köy arazisi Bekdemir ve Çulpara köylerinin halkı tarafından kullanılmaktadır. Geçmiş 16. yüzyıla kadar takip edilebilen köy (Defter-i Mufassal-ı Liva-i Amasya Cild'ül Evvel 2015: 650), 1831 (NFS.d.2134: 133a), 1840-41 (NFS.d.2249: 76) ve 1843-44 (NFS.d.2250: 32) yıllarına ait kayıtlarda Doğan ismiyle Sivas vilayeti Amasya sancağı Veray kazasının bir köyü iken ilerleyen yıllarda ahalisi tarafından terkedilmiş, 1846 yılında arazisini çevrede bulunan Milli aşiretinden bazı kişiler ziraat etmeye başlamışlardır (BOA.NFS.d.2251: 60a). Köyün bulunduğu konum incelendiğinde etrafında önce aşiretlerin birer kışlağı, iskân sonrası ise aşiret köyleri haline gelmiş olan Çulpara, Koyuncu, Şarklı, Çayan gibi Milli aşireti köyleriyle çevrili olduğu görülmektedir. Köy halkının aşiret mensuplarının hayvan sürüleriyle ekili arazilerine verdiği zararlardan, aşiret mensuplarının tehditlerinden köyü boşaltarak başka taraflara gittikleri tahmin edilmektedir. 1846 yılındaki nüfus sayımında köyde kimsenin kalmadığı anlaşılmıştır. Bu tarihte köy ile ilgili olarak nüfus sayım memuru "*Mezbur karyenin nüfusu münkarız olarak arazisini etrafta bulunan bazı Milli aşiretinden –kimselerin- ziraat etmekte oldukları*" şeklinde kayıt düşmüştür (BOA.NFS.d.2251: 60a). Mecidözü aşiretlerinin baskısından dolayı halkı tarafından terkedilen köylerden birisi de Efkeri¹⁰¹ köyüdür. Geçmiş 16. yüzyıla kadar izlenen (Defter-i Mufassal-ı Liva-i Amasya Cild'ül Evvel 2015: 560), 1840-41 (BOA.NFS.2249: 54) ve 1843-44 (BOA.NFS.2250: 23) yıllarında Veray kazasına bağlı 9 erkek nüfusun yaşadığı Efkeri köyünün 1846 yılına ait bir kayıta ahalisi tarafından terk edildiği anlaşılmaktadır. Adı geçen kayıta köy nüfusunun Tokat ve Zile taraflarına dağıldıkları, arazisini civarda bulunan Milli aşiretinden bazı kişilerin ziraat ettiklerinden bahsedilmektedir (BOA.NFS.d.2251: 60a). Köyün hemen yakınında bulunan ve köy ile aynı ismi taşıyan kışlakta 1831 yılında Milli aşiretinin Yazıcıoğlu oymağına bağlı 64 (BOA.NFS.d.2268: 356), 1838-39 yılında 56 (BOA.NFS.d.2383: 31b-32a) ve 1843-44 yılında 56 (BOA.NFS.d.2384: 23a-23b) erkek nüfusun varlığı dikkate alınır, 1840-41 (BOA.NFS.2249: 54) ve 1843-44 (BOA.NFS.2250: 23) yıllarında sadece 9 erkek nüfusun yaşadığı köy halkının kendilerinden çok çok kalabalık olan aşiretlerin baskısına dayanamayacağı kolaylıkla tahmin edilebilir. Eski sakinleri tarafından terk edilen köye aşiret mensuplarının sahip olduğu ve köyün aşiret köyü haline dönüştüğü anlaşılmaktadır.

köylerini terke mecbur kalan kitlelerin köylerden şehirlere doğru göçüne Büyük Kaçgun denir.)- sonrası Türk köylerinin (Malazgirt Savaşı sonrası Anadolu'ya gelen ve yerleşik yaşama geçenlerin köyleri) ortadan kaybolduklarını iddia etmiştir (Özel, 2015: 557-591). Yine Cengiz Orhonlu'da Sivas ve çevresinde Uluyörüklerin Şark-Pare koluna mensup Ulu Kaman ve Akçakoyunlu oymaklarına mensup köylerde yaşayan ahalinin isyancıların baskısı karşısında köylerini terk ederek etrafa dağıldıklarını, köylerinin harap olduğunu ifade etmektedir (Orhonlu, 1987: 29-30).

⁹⁹ Günümüzde Göynücek ilçesine bağlı, Göynücek –Amasya karayolu üzerinde, ilçe merkezine 11 km mesafede olan ve 19. yüzyıl sonlarında bir kısım Kafkas ve Bulgaristan muhacirinin iskânı suretiyle kurulan köy.

¹⁰⁰ Günümüzde aynı isimle Göynücek ilçesine bağlı aşiret köyü.

¹⁰¹ Günümüzde İkizyaka ismiyle Göynücek ilçesine bağlı olan köy. Günümüzde ahalisinin tamamı aşiret mensubudur.

Mecidözü aşiretlerinin iskânının ortaya çıkardığı sonuçlardan birisi de aynı dine inanan ancak kendi aralarında farklı dil konuşan, inandıkları dini farklı şekilde yorumlayan, kaynaşması günümüze kadar mümkün olmamış, bundan sonra da pek mümkün görünmeyen iki kesimin yan yana yaşamak zorunda kalmalarıdır. Bölgedeki aşiret köyleri ile diğer köylerin sakinleri birbirleriyle ekonomik alanda ilişki kursalar da hala birbirlerine şüpheyle yaklaşmaktadırlar. Her iki kesimde de karşı taraf ile ilgili kırılmamış önyargılar devam etmektedir. Müslüman olmasına rağmen Kürtçe konuşan ve Alevi¹⁰² mezhebine inanan, Bektaşî tarikatının öğretilerine sadık olan aşiret mensupları, genellikle Sünni¹⁰³ mezhebine mensup, Kürtçe bilmeyen bölgedeki diğer sakinler tarafından Alevi, Kızılbaş¹⁰⁴ ya da Sıraç¹⁰⁵ gibi sıfatlarla anılmaktadırlar. Aşiret mensupları da diğer kesimi Yezid¹⁰⁶ sıfatıyla tanımlamaktadır. İki kesim

¹⁰² Alevi; Hz. Peygamberden sonra imam olarak Hz. Ali'yi tanıyanlar hakkında kullanılan bir tabirdir. Şiiliğe temessük edenlerin umumuna "Alevi" denildiği gibi neslen Hz. Ali'ye mensup olanlara da "Alevi" denirdi (Pakalın, 1983a: 50). Daha esnek bir tarifile Hz. Ali'yi sevmeyi ve saymayı Alevilik, Hz. Ali'yi sevenleri ise Alevi (Eröz, 1990: 31) diye nitelemek yerinde olacaktır. Aleviler, bazı yerlerde Bektaşî diye de anılmaktadır. Ancak her Bektaşî Alevi olduğu halde her Alevi Bektaşî değildir (Eröz, 1990: 52). Alevi-Kızılbaş cemiyetinin her çocuğu doğuştan Alevi'dir, bir tarikat olan Bektaşîlik'te ise dışarıdan girme, intisap etme söz konusudur. Belli şartları yerine getirip belli kurallara uymak ve bir Baba'dan "Nasip almak" suretiyle isteyen herkes Bektaşî olabilir (Eröz, 1990: 67).

¹⁰³ Aleviler Hz. Ali dışındaki ilk üç halifeyi ve sonradan gelen Emevi ve Abbasi halifelerini meşru saymazlar. Kербela Olayı'nda Hz. Hüseyin'i öldürtmesine rağmen Yezid bin Muaviye'nin hilafetinin Sünni kesim tarafından geçerli kabul edildiğini ileri sürerek Sünni mezhebine mensup olanları Yezid'i destekleyenler anlamında Yezidiler şeklinde tarif ederler.

¹⁰⁴ Kızılbaş eski dini inançlarını ve geleneklerini kendilerine has bir İslâmî anlayışla birleştirip sürdüren Türkmenlerin bazı Bâtîni- Şii anlayışları benimsemesiyle ortaya çıkan terim, böyle bir dini ve sosyal yapıya mensup kişi veya topluluk (Üzüm, 2002: 546) anlamında kullanılır. Kızılbaş isminin belirli bir dini ve sosyal grubu nitelemek üzere ilk defa ne zaman kullanıldığına dair kesin bir kayıt yoksa da ağırlık kazanan görüşe göre bu kullanım 15. yüzyılın son çeyreğinden itibaren ortaya çıkmıştır. Safevi Devleti'nin kurucusu Şah İsmâil'in babası Şeyh Haydar (ö.1488), büyük bölümünü Azerbaycan ve Doğu Anadolu Türkmen boylarının oluşturduğu taraftar kitlesine, kendilerini diğerlerinden ayırmak için her biri bir imamı temsil eden on iki dilimli kırmızı börtü giydirmiş ve bu kitleler zaman içinde Kızılbaş diye anılmıştır. Kızılbaş terimi başlangıçta sadece Şeyh Haydar'ın taraftarlarını içine alırken daha sonra onun ve oğlu Şah İsmâil'in yoğun faaliyetleriyle zaman içinde taraftar kitlesinin çoğalmasına paralel olarak bütün Safevi taraftarlarını kapsayan çok geniş bir sosyal tabanı nitelemek üzere kullanılmıştır. Bu sosyal taban Kızılbaş ismini iftiharla benimserken muhalifleri hareketin taşıdığı siyasi karakter dolayısıyla buna kötüleyici anlamlar yüklemişlerdir. 16. yüzyıldan itibaren Osmanlı-Safevî çekişmesinin tabii bir neticesi olarak Osmanlılar, Kızılbaş terimini "devlet muhalifi ve isyancı zümreler" anlamında kullanmış, bu asrın başlarından itibaren artan Kızılbaş ayaklanmalarında isyana katılan zümrelerin dini inanç ve anlayışları Kur'an ve Sünnete dayalı çoğunluğun anlayışıyla karşılaştırılarak isme dini boyut da eklenmiş ve Kızılbaşlık sapıklık, yoldan çıkmışlık, hatta inkârcılık; Kızılbaşlar da yoldan çıkan kişi ve gruplar olarak anılmıştır (Üzüm, 2002: 547).

¹⁰⁵ Anadolu'da Tokat, Yozgat (Çekerek), Çorum (Mecidözü) ve Sivas illerinde yerleşmiş bir Türk boyudur. Alevi olan Sıraçlar, bugün bazı geleneklerini yıllardan beri aynen yaşatmaktadırlar. Sıraç Alevilerinin geçmişi Orta Asya, Horasan'a değin inmektedir. Anadolu Türk köy Alevileri arasında ileri taassuplarıyla tanınmışlardır. Fakat bu tutumları günümüzde azalmaya başlamıştır. Gelenek olarak Şah İsmail Safevi ananesine bağlı kalmışlardır. Muharrem ayını büyük bir ilgi ile yaparlar. Dinsel anlamı olan Arap adlarını çocuklarına vermezler. Arapça kelimeler kullanmazlar. Tüm kelimeleri Türkçedir. Cem ayınında toplu olarak ibadet yapılır (Ayin-i Cem). Kadın, erkek ve çocuk hepsi katılır. Muaviye'ye lanet ederler. Birine kızınca "melun Muaviye", "kâfir Muaviye" derler. Sünniyi "Yezid" olarak tanırlar. Kadına insan olarak değer verdikleri, Ali'yi Allah, Muhammed'i de Ali'nin veziri bildiklerini rivayet edenler olmuştur. Temizliğe az su harcadıkları, dağlı oldukları, konusunda yaygın bir kanaat vardır. Sıraçlar, normal Alevilerden kültürleri yönünden bazı farklılıklar göstermektedirler (<https://www.turkcebilgi.com> 03-12-2019 Tarihinde Saat 15: 10'da erişildi.)

¹⁰⁶ 680 yılında Kербela Olayı'nda Ehl-i Beyt mensubu Hz. Hüseyin, Emevi halifesi Yezid bin Muaviye'nin (680-683) askerleri tarafından öldürülmüştür. Aleviler Hz. Ali hariç ilk üç halife ile birlikte tüm Emevi ve Abbasi halifelerini gayrimeşru kabul etmektedirler. Sünni kesimin ilk dört halifeyi ve Emevi-Abbasi halifelerini meşru

arasında aşiretlerin bölgeye ilk geldiği dönemlerde önemli bir problem olarak ortaya çıkan yaşam tarzı ve ekonomik etkinliklerdeki fark, her ne kadar aşiretlerin iskânıyla azalmış ya da tamamen ortadan kalkmış ise de karşılıklı kültürel uyumsuzluk ve önyargıları kırmak mümkün olmamıştır. Karşılıklı bayram ziyaretlerine, düğünlerdeki davetlere, ziyaretler esnasındaki ikram ve hürmete rağmen iki kesimde bazı istisnalar hariç tutulursa diğer taraf ile evlenmek, akrabalık bağı kurmak istememektedir. Her iki kesimde de karşı tarafın inancını benimsemek, karşı taraftan birisine kız vermek, ait olduğu topluma ihanet, küçük düşürücü bir hareket olarak değerlendirilmektedir. Her iki kesimde dini vecibelerini farklı mekânlarda, farklı din görevlileri vasıtasıyla yerine getirmekte ve birbirlerinin dini törenlerine katılmamaktadırlar.

SONUÇ

Mecidözü kazasında yaylak-kışlak hayatı yaşayan aşiretler, 19. yüzyıl ortalarında zorunlu iskâna tabi tutulmuş, aşiret kışlakları sıradan köyler haline getirilmiştir. Bu gelişme aşiretlerin merkezîyetçi bir devlet anlayışıyla bağdaşmayan yaşam tarzlarını, kontrol dışı yer değiştirmelerini, yerleşik ahalinin ekili alanlarına zarar vermelerini önemli ölçüde azaltmış ise de aşiretlerden kaynaklanan sorunları tamamen çözmemiş hatta daha başka sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Aşiretlerin bölgeye gelmesinden önce bölgede yaşayan köy sakinleri daha önce kendilerinin kullandıkları mera ve arazileri aşiretlerle paylaşmak zorunda kalmışlardır. Bir kısmı aşiretlerin kendi aralarında olmasına rağmen çoğu komşu aşiret olmayan köylerin sakinleriyle yaşanan arazi ve mera anlaşmazlıkları ortaya çıkmış, kavga, gasp ve cinayet gibi asayiş problemleri artmıştır. Aşiret mensuplarının iskân edildiği yerlere yakın bazı eski köy sakinleri aşiretlerin baskısından dolayı köylerini boşaltmak zorunda kalmışlardır. Bu köylere ya aşiretler doğrudan yerleşmiş, ya da dağılan köy sakinlerinin arazilerine el koymuş kendileri ziraat yapmaya başlamıştır. Aralarındaki mezhep ve dil farkı nedeniyle birbirine pek de yakın durmayan iki farklı kesimin yan yana yaşaması, bölgenin kültürel homojenliğini bozmuştur. Aradan yüz elli yıldan uzun bir zaman geçmesine rağmen hala kaynaşmamış yakın gelecekte de kaynaşması ihtimal dahilinde görünmeyen iki farklı sosyal grubun birbirlerine karşı besledikleri önyargı ve şüphelerle yan yana yaşamak zorunda kalmalarına neden olmuştur.

KAYNAKÇA

I-ARŞİV BELGELERİ

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

kabul etmelerinden dolayı Yezid'e destek vermekle ya da 680 yılında Kerbela'daki olayı Sünnilerin Yezid'in halifeliğini meşru saymakla onayladıklarını, Yezid'den yana tavır aldıklarını ima etmek üzere Alevilerin Sünnileri tarif ederken Yezid'in ismine atfen kullandıkları bir tabirdir.

A. Defterler

MAD.d. (Maliyeden Müdevver Defterler)

ML.VRD.TMT.d. (Maliye Nezâreti Varidat Temettuat Defterleri)

NFS.d. (Nüfus Defterleri)

B. Perakende Belgeler

A.}MKT. (Sadaret Mektubi Kalemi)

A.}MKT.MHM. (Sadaret Mektubi Kalemi, Mühimme)

A.}MKT.UM. (Sadaret Mektubi Kalemi, Umûm Vilâyet)

C.EV. (Cevdet Evkaf)

C.DH. (Cevdet Dahiliye)

DH.EUM.6.Şb. (Dahiliye Nezâreti Emniyet-i Umûmiye 6.Şube)

DH.İD. (Dahiliye İdare)

DH.H. (Dahiliye Hukuk)

DH.MKT. (Dahiliye Nezâreti Mektubi Kalemi)

DH.ŞFR. (Dahiliye Nezâreti Şifre Kalemi)

MVL (Meclis-i Vâlâ)

ZB. (Zabtiye Evrakı)

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA. 30-11-1-0 (Başbakanlık, Bakanlıklar Arası Tayin Daire Başkanlığı)

II. SÂLNÂMELER

1. Devlet Sâlnâmeleri

Sâlnâme (H.1281), Tabhane-i Amirede Basılmıştır, İstanbul 1281

Sâlnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniye (H.1312), Matbaa-i Amire, İstanbul 1312

Sâlnâme-i Devlet-i Âliyye-i Osmaniye (H.1321), Âlem Matbaası, İstanbul 1321

2. Vilâyet Sâlnâmeleri

Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, (H.1287), Sivas Vilâyet Matbaası, Sivas 1287

Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, (H.1292), Sivas Vilâyet Matbaası, Sivas 1292

Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, (H.1301), Sivas Vilâyet Matbaası, Sivas 1301

Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, (H.1302), Sivas Vilâyet Matbaası, Sivas 1302

Salnâme-i Vilâyet-i Sivas, (H.1306), Sivas Vilâyet Matbaası, Sivas 1306

II. Araştırma Eserler

Ali C. (1313). *Memalik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lügati*, İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.

Armağan, L. (1999). "Osmanlı Devleti'nde Konar-Göçerler", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.IV, 142-150.

Bulduk, Ü. (2016). Akkoyunlulardan Koyun Baba'ya: Sosyal Hayat ve Din İlişkisi İçinde Tüklerde Koyun Kültürü", *Nehrin Piri: Koyunbaba Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Çorum, s. 363, 372.

Çavdar, T. (1999). "Osmanlı Döneminde Nüfus Bilgileri", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.IV: 550-557

Defter-i Mufassal-ı Liva-i Amasya Cild'ül Evvel (2015). Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, Arşiv Dairesi Başkanlığı Yayın No: 11. Ankara.

Eröz, M. (1990). *Türkiye'de Alevilik ve Bektaşılık*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gündüz, T. (2015). *Anadolu'da Türk Aşiretleri*, İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Halaçoğlu, Y. (2010). *Osmanlı Kimliği ve Aşiretler*, İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.

Karal, E. Z. (2010). *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası.

Orhonlu, C. (1987). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı*, İstanbul: Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Limited Şirketi.

Oktay Ö. (2015). "Osmanlı Anadolu'sunda Terkedilmiş/Kayıp Köyler Sorunu (17-19. Yüzyıllar)", Ahmet Yaşar Ocak'a Armağan. Ankara: Timaş Yayınları.

Pakalın, M. Z. (1983). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I.Cilt. İstanbul: M.E.B. Yayınları. Matbaası.

Saydam, A. (1993). "Orta Anadolu'daki Aşiretlerin İskânı (1839-1853)". *Doğumunun 50. ve Hizmetinin 10. Yılında Prof. Dr. Bayram Kodaman'a Armağan*. Samsun. 227-256.

Şahbaz, D. (2018). XVI. Yüzyılda Ulu Yörük Teşekkülleri (Etrak-ı Büzürk). Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şen, O. (2015). *Osmanlı Nüfus Defterlerinde Pötürge (Şiro)*, İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Türkay, C. (2012). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak ve Aşiretler*. İstanbul: İşaret Yayınları.

Üzüm, İ. (2002). "Kızılbaş". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.XV: 546-557.

Yasar, A. Hüseyin H. (2013). *Amasya Tarihi*, Yayına hazırlayan Mesut Aydın-Güler Aydın, I-II. Cilt. Amasya: Amasya Belediyesi Yayınları.

III-İnternet Siteleri

<https://www.turkcebilgi.com> 03-12-2019 Tarihinde Saat 15: 10'da erişildi